

М. С. Кучерук

УКРАЇНА В УМОВАХ ПОЛІТИЧНОГО ПРОТИСТОЯННЯ, СПРИЧИНЕНОГО БОРОТЬБОЮ ЗА ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КОНСТИТУЦІЇ (2004–2010 рр.)

***Ключові слова:** Конституція, політична реформа, пропрезидентська більшість, опозиція, Верховна Рада, Кабінет міністрів, Президент.*

***Ключевые слова:** Конституция, политическая реформа, пропрезидентское большинство, оппозиция, Верховная Рада, Кабинет министров, Президент.*

***Key words:** Constitution, political reform, pro-presidential majority, opposition, Verchovna Rada, Government, President.*

Конституція для будь-якої країни є тим документом, в якому закладені засади державності: форма державного устрою, механізм ефективного функціонування державного апарату, забезпечення прав і свобод громадянина, недоторканість приватної власності. Як в ментальному плані всі релігійні догми повинні бути прописані чітко і зрозуміло, так і в суспільно-політичному — конституція є основоположним документом. Ідеальна конституція повинна бути лаконічною і зрозумілою, а саме головне — відповідати прагненням правлячої еліти і народу. Еліти — у здійсненні державної політики, народу — у безпеці і забезпеченні реалізації людиною базових прав. Коли ці прагнення підсилюють одне одного, а саме: народ підтримує політичний курс правлячої верхівки, а правляча верхівка забезпечує громадянам свободу і захист, тоді міцнішає держава.

Історію життя нашої багатостраждальної конституції можна порівняти із життям святих, наприклад, гонінь християн у часи імператора Нерона. Її довго не хотіли приймати, нарешті у 1996 році, під тиском Президента України Л. Кучми і внаслідок довгих баталій народні депутати, зціпивши зуби і затиснувши дулю в кулаці, таки ухвалили. Потім її критикували, у 2004 році внесли нарешті зміни, пройшло небагато часу, і знову вона стала нелюбою дитиною. І жодної поваги до Основного Закону. А для громадян кожної країни, до речі, Конституція повинна бути Святим Письмом, недоторканим і авторитетним.

Як зауважив один класик, чим більше до конституції вносити змін, тим гірше вона стає.

Для написання статті були використані матеріали газет «Дзеркало тижня» і «День». Саме ці газети, згідно моєї суб'єктивної думки, є найкращими в Україні, і вони висвітлюють ситуацію найдокладніше.

Метою статті є дослідження перебігу боротьби між різними політичними силами і угрупованнями за внесення змін до Конституції.

Конституція України, прийнята 1996 року, була компромісом. Компромісом була і Конституція 2004 року. З одного боку, переможці, а саме помаранчева команда, були незадоволені, вважаючи, що вони отримали замало, а переможені, тобто колишній Президент і кандидат від влади, а згодом лідер опозиції під час президентства Ющенка, вважали, що вони зробили забагато поступок.

Згідно з думкою професора В. Шаповала, Конституційна реформа 2004 року була гіршою, ніж Конституція 1996-го. Її впровадження у 2005 році призвело до розбалансування як виконавчої, так і законодавчої влади. Цей факт зі страшною силою деморалізував усе суспільство, від верхніх гілок правління державою і судочинства й до самого низу. Українське суспільство одержало драматичний урок у розвитку своєї держави. Тому постало завдання побудувати збалансовану систему влади у майбутній парламентській республіці [19].

Таким чином, домовленість про внесення змін до Конституції, яка була укладена 8 грудня 2004 року, апріорі призвела до політичної нестабільності в державі, породивши перманенту політичну кризу. Для історика сучасності надзвичайно важливо дослідити причини, хід політичного протистояння і наслідки цієї кризи. Результати досліджень матимуть величезне значення для розбудови громадянського суспільства. Лікарі говорять, що саме головне для видужання — дізнатись про причину хвороби, після того, як вона знайдена — при наявності бажання пацієнта вилікуватись, звичайно, усунення її і видужання організму — лише справа часу. Знання того, в чому виявлялась політична криза, допоможе усунути побічні ефекти її (політична криза зачепила й інші сфери життя країни — економіку, культуру, права людини та ін.). А знання наслідків допоможе

зупинити подальше отруєння організму. Таким чином, знання історії буде важливим не лише для фахівців з історії, але й для практиків — тих, хто втілює політику в життя.

З 1 січня 2006 року вступили у дію зміни до Конституції. І як наслідок, перша дія ще старого парламенту — відставка уряду. Що нового привнесли зміни до Конституції у характер розподілу повноважень? По-перше, і на цьому акцентують увагу всі, розширились повноваження Верховної Ради щодо призначення персонального складу уряду. Зміни до пункту 12 статті 85 надають ВР право призначення за поданням Президента України Прем'єр-міністра України, Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України, призначення за поданням Прем'єр-міністра України інших членів Кабінету Міністрів України, Голови Антимонопольного комітету України, Голови Державного комітету телебачення та радіомовлення України, Голови Фонду державного майна України, звільнення зазначених осіб з посад, вирішення питання про відставку Прем'єр-міністра України, членів Кабінету Міністрів України. Більш того, у статті 87 зазначено, що Верховна Рада України за пропозицією Президента України або не менш як однієї третини народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України може розглянути питання про відповідальність Кабінету Міністрів України та прийняти резолюцію недовіри Кабінету Міністрів України більшістю від конституційного складу Верховної Ради України. Питання про відповідальність Кабінету Міністрів України не може розглядатися Верховною Радою України більше одного разу протягом однієї чергової сесії, а також протягом року після схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України або протягом останньої сесії Верховної Ради України [21].

Таким чином Президент позбавляється можливості впливати на формування виконавчої гілки влади, за винятком зазначених міністрів та певних центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом (наприклад, прокуратури). Але саме він, відповідно до статті 106 призначає позачергові вибори до Верховної Ради України у строки, встановлені цією Конституцією; припиняє повноваження Верховної Ради України у випадках, передбачених цією Конституцією; вносить за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді Укра-

їни, сформованої відповідно до статті 83 Конституції України, подання про призначення Верховною Радою України Прем'єр-міністра України в строк не пізніше ніж на п'ятнадцятий день після одержання такої пропозиції [21].

Кабінет Міністрів отримав значні повноваження щодо контролю та регулювання виконання власної програми на місцях. Так, у статті 116 зазначено, що Кабінет Міністрів спрямовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади; утворює, реорганізовує та ліквідує відповідно до закону міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, діючи в межах коштів, передбачених на утримання органів виконавчої влади; призначає на посади та звільняє з посад за поданням Прем'єр-міністра України керівників центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України. Також, відповідно до статті 118, Голови місцевих державних адміністрацій призначаються на посаду і звільняються з посади Президентом України за поданням Кабінету Міністрів України. Перерозподіл повноважень між Верховною Радою, Президентом та Кабінетом Міністрів мав створити систему спільної політичної відповідальності законодавців та тих, хто повинен виконувати створені ними закони. Але практика засвідчила, що вона значною мірою відрізняється від найліпших мрій. Для практичної реалізації перерозподілу впливів потрібно пройти два складних шляхи. По-перше, утворити коаліцію. Для створення дієвого уряду потрібна коаліція, яка, в свою чергу, утворюється на основі Регламенту верховної Ради. Так, в статті 61 зазначеного документа говориться, що Коаліція формується після проведення депутатськими фракціями консультацій, укладається Угода про коаліцію депутатських фракцій у Верховній Раді. В коаліційній угоді фіксуються узгоджені політичні позиції, що стали основою формування цієї коаліції, зокрема, стосовно засад внутрішньої і зовнішньої політики, визначається політична спрямованість і принципи діяльності коаліції, а також порядок вирішення внутрішньо-організаційних питань діяльності коаліції та порядок припинення її діяльності. До коаліційної угоди додаються списки членів депутатських фракцій, що сформували коаліцію, з особистими підписами народних депутатів. Списки членів депутатських фракцій є невід'ємною складовою коаліційної угоди. Коаліція вважається

сформованою з моменту офіційного оголошення про це головуючим на пленарному засіданні на підставі поданих до апарату Верховної Ради документів. А так як коаліція — це добровільне утворення, то все залежить від особистих якостей депутатського корпусу країни та тих цілей, завдань, які переслідують партії, що утворили депутатські фракції. Наскільки можна узгодити позиції сторін в сучасних умовах України, ми можемо спостерігати на практиці. В таких умовах говорити про дієвість конституційних змін досить важко. По-друге, Президент має погодитись на кандидатуру Прем'єр-міністра та всього складу уряду. Відповідальності, у разі незгоди із запропонованою кандидатурою та невнесення її до розгляду Верховної Ради, він не несе, такої відповідальності просто не існує за законом. І як наслідок, підстави для розпуску законодавчого органу держави. Отже, головною фігурою у призначенні Прем'єр-міністра виступає Президент. А якщо позиції Президента та коаліції будуть абсолютно несумісні, то країну очікує або інституційна криза — не будуть працювати вищі органи державної влади (окрім Президента та уряду виконуючих обов'язків, але вони не створюють правове поле для країни), або — поділ управлінських впливів за певними ознаками, що вигідні тим чи іншим суб'єктам [21].

Відносини Верховної Ради і Президента України були вкрай неконструктивні. Голові держави не вистачало рішучості провести конституційні зміни на користь посилення позицій президента, а опозиції не вистачало важелів впливу, щоб змінити Конституцію в свою користь. Коментуючи політичну ситуацію в Україні, Б. Тарасюк наголошував, що перехід до парламентсько-президентської республіки був вимушеним і поспішним. Потрібно було залишити президентсько-парламентську республіку, готуючи комплексну політичну реформу, яка перевела б країну в парламентсько-президентську республіку за європейським зразком [18].

Таким чином, головне нововведення прийнятих конституційних змін полягало в тому, що парламент отримав нові можливості впливу на Кабінет міністрів, а саме: після парламентських виборів Рада формувала коаліцію, коаліція пропонувала президентові кандидатуру прем'єра, а із подачі президента призначала прем'єра, міністра оборони і главу МЗС,

із подачі прем'єра Верховна Рада призначала персональний склад уряду [14].

Раніше президент призначав прем'єра (за поданням Ради) та інших керівників центральних органів виконавчої влади, і він же одноосібно всіх їх звільняв. Нині це ставало прерогативою Ради. Раніше Кабінет міністрів був відповідальним лише перед президентом. Тепер — перед ним і Верховною Радою. Раніше Кабінет міністрів складав повноваження перед новообраним президентом. Тепер — перед новообраною Верховною Радою [14].

Але вже у квітні 2005 року Ющенко почав висловлюватися про конституційні новації досить жорстко. По-перше, Президент припустив, що процедуру внесення змін до Конституції може бути визнано не зовсім коректною з правової точки зору. По-друге, не виключив, що «певні політичні сили» спробують оскаржити законність реформування Основного Закону. По-третє, не став заперечувати можливість проведення референдуму з цього приводу, застерігши, що особисто він до цього жодного стосунку не матиме [10].

Що ближче 1 січня, то частіше політична реформа ставала об'єктом для нищівної критики. Провладних викривачів закону № 2222 обурювало аж не запровадження механізму кабального імперативного мандата і не повернення прокуратурі «радянської» функції загального нагляду. Дві головні тези антиреформаторів звучали так: країна не доросла до парламентаризму і неприпустимо, щоб всенародно обраний президент був опущений до рівня «англійської королеви» [15].

23 січня 2005 року відбулося телевізійне звернення Ющенка до народу, яке було приурочене до річниці інавгурації. Віктор Андрійович про Конституцію сказав наступне: «Я визнаю, що з 1 січня 2006 року в країні діє оновлена Конституція. Але я не вважаю її ідеальною». Сумнівів не залишалося: гарант був твердий у своєму намірі анулювати результати політреформ [7].

Багато парламентарів також почали серйозно замислюватися про поглиблення конституційних змін. Для цього був і привід, і причина. Причина — невміння президента користуватися своїми конституційними правами й небажання виконувати свої конституційні обов'язки. І те, й інше стало, на жаль, очевид-

ним. Привід — провал законопроекту № 3207–1. Цей документ передбачав зміни Конституції, що стосувалися місцевого самоврядування, і був схвалений Верховної Радою в грудні 2005 року. Відповідно до вимог Конституції, він вважався б прийнятим у тому випадку, якби його підтримали 300 народних депутатів до вересня 2006 року. Проте цього не сталося. Конституційний суд дещо запізнився з винесенням відповідного висновку, і депутати у відведені терміни не вклалися [12].

Завдання-максимум, яке стояло перед Президентом і його командою, — повернути старі президентські повноваження. І тому голова держави, котрий не раз заявляв, що ревізії конституційних змін не буде, не соромлячись казав прямо протилежне [16].

Зрозуміло, що цей законопроект не був ідеальним. Але оскільки він приймався в революційних умовах, а закон про політичну реформу приймався в пакеті з Законом України «Про особливості застосування Закону України «Про вибори Президента України» при повторному голосуванні 26 грудня 2004 року», ніхто не взяв на себе місію його вдосконалення [6].

Дискусія про можливість визнання змін в Основному Законі України неконституційними, що розпочалася практично одразу після їхнього прийняття, не вщухала після набуття чинності політреформи. Свій намір «пустити під укіс» політреформу заявляли ті політики, які при кожній зручній нагоді не забували згадати про свою прихильність демократичним цінностям та ідеалам. 11 листопада 2006 року делегати другого етапу III з'їзду партії «Народний союз «Наша Україна» ухвалили рішення «Про вдосконалення конституційної реформи в Україні» [6].

Кульмінацією політичного протистояння став Президентський указ від 2 квітня «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України. Протиборчі сторони демонстрували різний підхід до розуміння, тлумачення і застосування цих положень. Конституційний конфлікт переріс у конституційну кризу [5].

Метою чергової конституційної реформи було посилення президентської влади, зокрема, повернення голові держави кадрових повноважень у сфері виконавчої влади. Віктор Андрійович ніколи й не приховував, що домагався цього. Юлія

Володимирівна в цьому питанні була солідарною з ним [11]. Помаранчеві, БЮТ і регіонали воліли переписати Конституцію. І у всіх були різні підходи.

Верховна Рада, що була обрана у 2007 році, мала функції перехідного парламенту, основне завдання якого — підготувати під головуванням діючого президента В. Ющенка проект (або два проекти) нової Конституції. Проект винести на всенародний референдум. Визначити дату набрання чинності новою Конституцією і під неї оголосити вибори до Верховної Ради та вибори президента держави відповідно до цієї вже нової Конституції. Але новий парламент надій не виправдав. Вихід із «НУ—НС» Віктора Балого та Безсмертного, Петьовки, Кріля, Білозір, Полянчича, Тополова були симптомами надзвичайно серйозної проблеми. Тривала блокада парламенту, публічне шмагання, влаштоване президентом — прем'єрові Тимошенко, — ланки одного ланцюга, який облутав владу по руках і ногах. Влада, цілком очевидно, неефективна [13]. Помаранчевої коаліції де-факто не існувало. Мала місце боротьба двох ворогуючих інституцій — Президента і Прем'єр-міністра, яка мала на меті зосередити в своїх руках владу. Фактично в країні існувало двовладдя.

В. Ющенко вважав, що погляд на Конституцію має базуватися на реалізації таких завдань: поглиблення прав і свобод громадянина, модернізація системи державного управління та реформування політичної системи за європейськими стандартами. Основними напрямками конституційного порядку денного мають бути: реформування виборчої та партійної систем, оптимізація організаційної структури парламенту (однопалатність чи двопалатність), вдосконалення моделі розподілу влади, забезпечення незалежності судової влади [20]. Президент відстоював положення, що саме він повинен бути центральною фігурою у державі.

Думки глави БЮТ і керівника «Нашої України», по суті, збіглися тільки в одному — обоє лідерів задекларували готовність підтримати пакет президентських ініціатив змін до Конституції. Хоча заяви деяких представників БЮТ і «НУ—НС» змушують засумніватися в такій одногосності [9].

Президентська ідея «конституційного бліцкригу» провалилася. Тому що вона наштовхнулася на опір не тільки опо-

ментів, а й союзників. Але з цього не випливало, що Рада, створена Президентом України, найближчим часом оформить нову редакцію й країна зробить упевнений крок до парламентаризму. З цього випливало тільки те, що Віктор Ющенко і його порадики трохи переоцінили свої сили [9].

Розірваність державної виконавчої влади, спровокована конституційними змінами, призвела до невідповідності зовнішнього і внутрішнього політичного курсу країни, протистояння місцевого самоврядування і державних адміністрацій на сході та півдні. У поєднанні з відродженням ретроградного стилю управління, характерного для епохи Кучми, вона спричинила загальнонаціональну політичну кризу. Це була насамперед криза довіри населення до влади. Це була певною мірою світоглядна криза, що випливала з примітивної освіченості населення, внаслідок чого українці продовжували масово боятися НАТО і вступу до Європейського Союзу. Це була криза економічного розриву між багатими і бідними, а також між державними чиновниками вищого і нижчого рангів [2].

Коли спроба Президента провалилася, до роботи взяли БЮТ і ПР. Вони активно залучалися до «роботи» з Конституційним судом, намагаючись перехопити ініціативу в Банкової. Було вирішено форсувати конституційний процес [8]. Але взаємна недовіра відіграла свою роль — БЮТ і ПР не змогли діяти консенсусом щодо вирішальних питань, і їх альянс невдовзі розпався.

Тим часом позиції Президента слабшали з кожним днем [1]. У політиці Ющенко втратив підтримку більшості членів створеної ним партії «Наша Україна». З часів своєї перемоги 2004 року рейтинг популярності Ющенка впав до 8 %. У результаті роль партії звелася до статусу молодшого партнера в коаліційному уряді Тимошенко [1].

Ющенко може звинувачувати лише самого себе за свої політичні ускладнення. Прийнята ним у 2006 р. ухвала повернути Януковича із забуття і дати йому пост прем'єр-міністра була кроком, від наслідків якого він досі не може оговтатися. Лише коли Янукович спробував використати Верховну Раду, щоб позбавити Президента його повноважень, Ющенко нарешті зібрав свою волю до боротьби, розпустивши уряд Януковича і призначивши минулого року спеціальні вибори. Проте, на тих ви-

борах перемогла Тимошенко, що перетворила своє повернення до влади на безперечне лідерство в опитуваннях про майбутні президентські вибори [1].

Хронічні вагання і невдалі політичні ухвали Юценка постійно підживляли його фундаментальні демократичні задатки. Тимошенко виразила готовність запропонувати Юценку компроміс. Метою її варіанту конституційної реформи було зробити Україну виключно парламентською республікою, зберігши Президента в ролі голови держави та головнокомандувача збройними силами [1].

Як тільки стало зрозуміло, що ідея коаліції ПР і БЮТ зазнала фіаско, а разом із нею померла, так і не народившись «революційна» конституційна реформа, що передбачала серед іншого й вибори президента в парламенті, в політичних колах вмить поновилися дискусії про необхідність змінити Основний Закон країни. Але новий документ усі традиційно бачили порізному [17].

Віктор Андрійович пропонував ввести двопалатний парламент, розширити права місцевої влади і повернутися до мажоритарної системи виборів. Щоправда, дише до верхньої палати, названої в проєкті Сенатом. Ще одна конституційна пропозиція Віктора Юценка — кандидатуру прем'єра висуває не коаліція, а партія, що отримала більшість голосів під час виборів до палати депутатів [17]. До речі, багато парламентаріїв у зв'язку з цим згадували, як п'ять років тому на той момент опозиціонер Віктор Ющенко був категорично проти двопалатності. Однак послідовна непослідовність була властива не лише діючому гаранту.

Внести зміни до Конституції ще до президентських виборів закликав і Віктор Янукович [17].

Юлія Тимошенко ратувала за парламентську республіку і вважала, що головним у країні повинен бути прем'єр-міністр, який повинен обиратися всенародно [17].

Ставши Президентом України, В. Янукович прагнув скасувати політреформу і повернути кучмівську минувшину. Тим більше що він перебував в кращому становищі, ніж його колишній начальник. Янукович стояв над згуртованою вертикаллю влади, у нього в руках — потужна, багата й сильна партія — те, чого бракувало Кучмі [4].

Із поверненням чинності Конституції 1996 року Віктор Янукович одержав остаточний реванш за 2004 рік. Маючи величезний репутаційний ефект та народний потенціал, влада так і не скористалася всіма перевагами помаранчевої революції. Як писала газета «День», лідерами народного піднесення виявилися не ті люди. Як наслідок, демократичну ідею дискредитовано, до влади прийшла Партія регіонів [3].

30 вересня 2010 року Конституційний Суд виніс ухвалу. Внесення змін до Основного Закону 2004 року відбулося з порушенням процедури, сама реформа мала поспішний і неоптимальний характер, що сповна відбилося в подальші роки на політичній системі України. Гілки влади перетворилися на центри взаємного протистояння. У такій ситуації світ не розумів, із ким можна говорити в нашій країні. Все це нагадувало якийсь політичний хаос [3]. Але єдине джерело влади — це народ. А з ним у цьому випадку навіть не порадилися, а просто поставили перед фактом — країна тепер житиме в умовах президентсько-парламентської республіки (за Конституцією 1996 року). Окрім цього, є спеціальна процедура, за якою вносяться зміни в Основний закон. Як 2004 року, так 2010-го вона була порушена [3].

Рішення про повернення до Конституції 1996 року вкотре продемонструвало непослідовність української влади. Вкотре Україна постала перед світовою спільнотою як непередбачуваний партнер. Світ не знає, чого чекати від влади завтра. Власне, як і громадськість України [3].

Як висновок, можемо зазначити, що політична боротьба в Україні була напруженою і запеклою. Заради перемоги політики укладали політичні альянси і розривали їх. А закінчилося все тим, що Україна повернулася до Конституції 1996 року.

Історія Конституції незалежної України надзвичайно багата на події. І не буде перебільшенням, що їй може бути присвячене дисертаційне дослідження.

Джерела та література

1. Брок Е., Гавронські Я., Таннок Ч. Проект Синдикат для «Дня». Порятунком революції // День. — 2008. — № 81.
2. Захаров Є. Нова Конституція — hic et nunc! // Дзеркало тижня. — 2008. — № 8. — С. 3.

3. Капсамун І. «Нас повернули в посткомуністичний монархізм»: Вадим Карасьов про зміну політичної системи // День. — 2010. — № 180.
4. Ковальов П. Конституційний самообман: Чого чекати від отримання Януковичем повноважень Кучми? // День. — 2010. — № 162–163.
5. Мусіяка В. Кілька слів про бережливе ставлення до Конституції // Дзеркало тижня. — 2007. — № 13. — С. 3.
6. Підпалов Л. Конституційна реформа: зворотної дороги немає // День. — 2006. — № 209.
7. Рахманін С. Вступ до референдуму. Короткий курс // Дзеркало тижня. — 2006. — № 3. — С. 1–2.
8. Рахманін С. Довга пісня // Дзеркало тижня. — 2008. — № 15. — С. 2.
9. Рахманін С. Законне питання // Дзеркало тижня. — 2008. — № 8. — С. 1, 3.
10. Рахманін С. Євангеліє від лукавого // Дзеркало тижня. — 2005. — 2005. — № 25. — С. 1, 2.
11. Рахманін С. Конституція: не робіть під себе // Дзеркало тижня. — 2007. — № 34. — С. 1.
12. Рахманін С. Невіросповідання // Дзеркало тижня. — 2005. — № 39. — С. 1, 2.
13. Рахманін С. Неточна наука // Дзеркало тижня. — 2008. — № 7. — С. 1, 2.
14. Рахманін С. Перенедоперемогли // Дзеркало тижня. — 2004. — № 50. — С. 1–2.
15. Рахманін С. Союз непримиренних однодумців // Дзеркало тижня. — 2005. — № 50. — С. 1–2.
16. Рахманін С. Теорія неймовірності // Дзеркало тижня. — 2006. — № 48. — С. 1–2.
17. Ромашова Н. Біг по колу: Самі по собі зміни до Конституції не врятують від політичних конфліктів, якщо немає готовності виконувати Основний Закон // День. — 2009. — № 97.
18. Силіна Т. Борис Тарасюк: «В ідеалі опозиція повинна бути об'єднаною». Внутрішньополітичне інтерв'ю міністра закордонних справ // Дзеркало тижня. — 2006. — № 45. — С. 2.
19. Юхновський І. Зміни до Конституції потрібні // Дзеркало тижня. — 2007. — № 34. — С. 4.
20. Ющенко В. Україні потрібна Конституція національного творення // Дзеркало тижня. — 2008. — № 7. — С. 1, 3.
21. Caususe Wagner політичної реформи // <http://www.nru.org.ua/society/analitic/?id=172>

Анотації

Кучерук М. С. Украина в условиях политического противостояния, обусловленного борьбой за внесение изменений в Конституцию (2004–2010 гг.).

Целью статьи является исследование истории борьбы разных политических сил и группировок за внесение изменений в Конституцию.

Kucheruk M. S. Ukraine in the state of political opposition, conditioned by the struggle for making alteration in Constitution (2004–2010).

The purpose of the article is to research history of the struggle of different political forces and groupments for making alteration in Constitution.

Л. Б. Лехан

ТРАНСФОРМАЦІЯ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛЯНСТВА 1929–1933 рр. (на прикладах Лівобережної України)

Ключові слова: селянство, Лівобережна Україна, колективізація, голодомор.

Ключевые слова: крестьянство, Левобережная Украина, коллективизация, голодомор.

Key words: peasantry, the left-bank Ukraine, collectivization, Holodomor.

Трансформації, які відбулися у селянському середовищі внаслідок більшовицької політики в період проведення форсованої суцільної колективізації та під час голодомору 1932–1933 років, привертають і до сьогодні велику увагу науковців, політиків, широких кіл громадськості.

Актуальність цього питання зумовлена тим, що зміни, які відбулися у селянському середовищі, мали дуже негативні наслідки. Одним із яких було порушення традиційного укладу селянського життя, ліквідація норм поведінки і принципів господарювання, які формувалися протягом багатьох століть.

В роки непу радянська влада здійснила багатомісячну мрію українського селянства: вона не тільки надала йому землю, а